

מהכתוב - 'הוא' קרב לשם פסח, ואין תמורתו קרבה לשם פסח [וכעין שמצינו דרשה זו להלן (צז, א)] (ראה תוס' זבחים לז, ב ד"ה שמעתי, שהסתפקו בכך). והחידוש של המשנה הוא, שמכל מקום שייך בה דיחוי כיון שמכח הפסח היא באה (חז"ל תמורה לה, ט).

קודם חצות ולאחר חצות שנינו - ששעת חצות היא הקובעתו בפסח, שאם נמצא קודם חצות, נקבע לפסח, וכיון שדחאו ירעה עד שיסתאב, ואם נמצא לאחר חצות, לא נקבע לפסח ולא נדחה (רש"י). ויש שפירש טעם הדבר, שכאשר בחצות היה לפנינו רק השני [בעוד שהראשון היה אבוד], הוקבע השני להיות קרבן פסח, ואף לאחר שנמצא הראשון מצוה לכתחילה להקריב את השני [שהוא הראשון שעמד בפועל להקריב], ולכן כאשר מקריבו כלהכח, לא נחשב שדחה את הראשון בדיימ, ומשום כך הראשון קרב בעצמו לשלמים (צל"ח).

אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה, היינו 'שחיטה בפועל' כדעת רבה, כפי שמוכרח מסברת רבא שתמורתו מכח קדושה דחוייה, שזה יתכן רק לאחר שחיטה בפועל (חז"ל תמורה לה, ט).

תמורתו מכח קדושה דחוייה קא אתא ולא קרבה. שאף שהתמורה לא היתה עדיין קדושה בשעת שחיטה ולא חל עליה הדיחוי, אך כיון שהפסח נדחה, אף התמורה אינה קרבה, שהיא באה מכח קדושה דחוייה (רש"י), שלא מצינו שיהא הטפל עדיף מן העיקר, וכיון שהבהמה שהמירו בה אינה קרבה, אין מקריבים אף את תמורתה (ורבנו חננאל). וזהו דין מיוחד הנלמד מהכתוב [כמובא להלן (צז, א)] 'הוא' קרב ואין תמורת הפסח קרבה, אבל בלא דרשת הכתוב, היה ניתן להקריב את התמורה למרות שאין מקריבים את הבהמה שהמירו בה, שדין תמורה נאמר רק על עיקר קדושת הקרבן, אבל פסולים שחלים בקרבן אינם עוברים לתמורה [מלבד פסול שגדרו חסרון בעיקר הקדושה, שזהו דבר שעובר ממילא גם לתמורה] (חי' הגר"ז תמורה יט, ב). וראה במכתבים בסוף ספר חי' מרן ר"ז הלוי. ויש מפרשים הטעם שאין התמורה קרבה [כשנמצא הקרבן האבוד קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה], הואיל והקרבן שנמצא ראוי להקריבו או לפסח או לשלמים (רמב"ם קרבן פסח ד, ה), וכיון שאין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפס תמורה (כסף משנה שם).

לרבות את הפסח לאליה - שמקטירים על המזבח גם את האליה יחד עם שאר האימורים, שאין לנו פסוק ללמד על כך (רש"י). ועוד, שאלמלא דרשה מיוחדת שמקטירים את האליה, היה מקום לומר שכיון שעיקר הפסח בא לאכילה, הרי שצריכים לאכול גם את האליה, שהיא אבר המותר באכילה, וכעין מה שמצינו לעיל (ע"א) שבפסח מצרים אכלו אף את החלבים, כיון שהיו אז מותרים באכילה (משך חכמה ויקרא ג, ז).

לכל מצות שלמים וכו' - שהחומרות של שלמים נוהגות גם בהם (רש"י), והוא הדין שנוהגות בהם החומרות של פסח, שאינו נאכל אלא ליום ולילה [בניגוד לשלמים שנאכלים לשני ימים ולילה אחד] (תורת כהנים ויקרא יד יח, ע"פ רמב"ד שם). אכן, דוקא החומרות הקשורות לעיקר דין הקרבן נוהגות בהם, אך לא נוהגות בהם החומרות של דיני האכילה של קרבן פסח, כגון מה שהפסח אינו נאכל אלא בלילה וצלי ועל מצות ומורורים (ראה תורת כהנים שם, ואור שמח קרבן פסח ד, ח). מאידך, לדעת בן עזאי אינם נאכלים אלא צלי ובלילה עד חצות (תורת כהנים שם, ע"פ אור שמח שם).

שאיין חימוצו נוהג אלא יום אחד - שבכל אותו היום נהג איסור חמץ (רש"י), בליל ט"ו וביום שלאחריו. אכן לא נאסר להם אלא אכילת חמץ, אבל איסור 'בל יראה' לא נהג בפסח מצרים, ולכן אילו היו יכולים להתממה היו מחמיצים את עיסותיהם לצורך אכילת ט"ו בניסן (ר"ן על הרי"ף להלן כה, ב). ויש סוברים, שאיסור החמץ נהג ביום ארבעה עשר ובליל ט"ו [שלענין זה הלילה הולך אחר היום], ונהג בו גם איסור 'בל יראה', ואילו היו יכולים להתממה היו מחמיצים את עיסותיהם לצורך אכילת יום ט"ו בניסן (צל"ח להלן קטז, ב). וראה מהר"ם חלאווה שם).

משנה. הקדמה. העושה 'תמורה', כגון שהיו לפניו בהמת חולין ובהמת קרבן שלו ואמר על החולין 'הרי זו תחת זו' וכדו' [אף שעבר איסור], נתפסת קדושת הקרבן גם בבהמת החולין (ראה רמב"ם תמורה ב, ג-ו). משנתנו דנה בדין תמורת הפסח. ואף שהכלל בהלכות תמורה הוא, שאין ממירין בקרבן של שותפים (ראה תמורה יג, א), ויש סוברים שאין שותפים את הפסח על היחיד (ראה לעיל צא, א), יש לומר שהיחיד הפריש קרבן פסח על מנת שיתמנו בו אחרים והמיר בו לפני מינוי האחרים (אור חדש בפי' שני).

שתמורת פסח קריבה, שלמים לאחר יום טוב של פסח (רש"י), שמדובר במשנה ביום י"ד בניסן לאחר שחיטת תמיד של בין הערביים [כמבואר להלן בדברי רבי עקיבא במשנה], שאסור להקריב בשעה זו שום קרבן מלבד קרבן פסח, וביום טוב אין מקריבים נדרים ונדבות (ראה רש"י ורש"ש בדעתו, ומאירי להלן צא, א).

הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח, שהפריש שה לקרבן פסח ואבד קודם זמן השחיטה, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הראשון (רש"י), שבאופן זה נחלוך תנאים אם יכול להקריב איזה מהם שירצה, או שלכתחילה יש להקדים את הראשון [כל זמן שהשני אינו מובחר ממנו] (ראה יומא סד, א, מובא בתוס' ד"ה קודם, וראה כסף משנה פסח ד, ו, שברש"י כאן משמע שיכול להקריב איזה מהם שירצה), ונמצא שחל על שניהם 'שם פסח', וכיון שהקריב את השני, הראשון שדחאו בדיימ נעשה פסח דחוי שאינו קרב בעצמו (רש"י). והוא הדין אם הקריב את הראשון, שנעשה השני פסח דחוי וירעה עד שיסתאב (תוס' ר"ד). אך ראה צל"ח המובא להלן ד"ה קודם חצות, שכאשר מקריב את מה שצריך להקדימו לפי ההלכה, השני לא נחשב דחוי).

וימיר, שלאחר שנפל בו מום, קדושתו היא קדושת דמים (רבינו יהונתן).

גמרא. דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה, שהיה מקום לומר שתמורת פסח לעולם נחשבת שלמים, ואינה ראויה כלל להקריב לקרבן פסח, והחידוש של המשנה הוא, שניתן להקריב את התמורה עצמה לקרבן פסח [ומשום כך שייך בה דיחוי] (רש"י, ע"פ תוס' ד"ה קמ"ל). אכן יש שכתבו, שאף שיכול להקריב את התמורה בתורת קרבן פסח, מכל מקום אינו יוצא בה ידי חובת הקרבת פסח, לפי שדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ותמורה אינה נחשבת כבאה מן החולין (תוס' ישנים יומא נב, א), שקדושת התמורה היא קדושה הנמשכת מהקרבן הראשון, ולכן אין זה נחשב שבאה מן החולין (קהלות יעקב, סג). [ועל אף שאין נמנים על שני פסחים כאחד, התמורה נחשבת כקרבן אחד עם הקרבן הראשון שהמירו בו (תוס' ישנים שם), שקדושת התמורה היא קדושה הנמשכת מהקרבן הראשון (קהלות יעקב שם)].

מאידך, יש סוברים, שלעולם אי אפשר להקריב את התמורה לקרבן פסח, אלא דינה כשלמים (ראה תוס' שם), שיש לדרוש כך